

La rosella(ALDC, V, 1090. *La rosella*)

Aquesta papaveràcia que creix en els sembrats i a les vores dels conreus (*Papaver rhoeas*) té com a nom molt general *rosella* (o *flor de rosella* 149, 152), der. de *rosa* (< llat. RŌSA), que, amb el sentit originàriament dim. ('petita rosa'), apareix al s. XIV, però que, com a designació de la planta, no apareix fins al s. XVII; s'ha ramificat en diverses var. fonètiques: *roella* (o *flor de roella* 117, 120), per pèrdua de la [z] a causa de la dissimilació amb la vibrant; *rovella*, per inserció en *roella* d'una labial [b] o [v], o *roguella* 106, 119, 160 (com dial. *roegar* 'rosegar'), per inserció d'una [g] antihiàtica (com *dugues* < *dues*); *rodella* 77, per atracció homonímica de *rodella* 'figura circular; rodanxa', semblantment *ronsella* 158 (o *ronzella* 154, 187), per homonimització de *poncella* (< llat. vg. *PŮELLĪĈĚLLA, dim. de PUELLA 'noia'), *dolcella* 163, de *dolç*, i *doncella* 166, de *donzella* (< llat. DOMINICILLA, dim. de DOMINA 'senyora'); *centella* 164 (der. *centellera* 164) podria partir d'aquest model afavorit pel color encès de la guspira, motivació que deu ser present en *llampoina* 22, der. de *llamp* (< *LAMPŪ), i en *roïll* 1, préstec de l'oc. *roilh*, que prové de *RUBĪCŪLUS, der. de RUBER 'vermell', encreuat amb *rovillós* (< ROBIGINOSUS, de ROBĪGO); també és de procedència oc. *pavot* 11.

La vermellor de la cresta del gall aplicada a la rosella, per metonímia (*pars pro toto*), ha generat mots com *gall* (dim. *gallet* 21), *gallaret*, contaminat potser per *gallardet* 'banderola', i els compostos *gallgallaret* 31 (var. *gaigallaret* 23) i *gallgallinot* 12, influït aquest pel joc infantil on es pregunta a l'interlocutor, abans d'esclatar la rosella, si és gall o gallina: en el primer cas, si és vermell, i en el segon, si és blanc. El nom del gall en context infantil, i per metonímia, també ha produït aquests altres noms de la rosella: *quiquiriquic*, *quequerequec* 27, 98, *quiquerequic* 16, 32, 35, 61, *quequerequet* 103, *quequerequet* 103, *crequequé* 41, d'origen onomatopèic, basat en el cant del gall, com les var. *pipiripip* 99, *piperepip* 51, *peperepep* 104

(o *peperepep de roella* 101), *pupurupup* 104. Trobem la mateixa imatge en el gal·licisme ross. *coquelicó* (← fr. *coquelicot*). *Puput* 43, 44 pot ser resultat d'una reducció de l'onomatopèic *pupurupup* homonimitzat amb el nom d'aquest ocell.

L'esmentat joc infantil que consisteix a preguntar "és gall o polla?" o "és frare o monja?" i si és vermell és gall o frare, i si és blanc, polla, gallina o monja, és a l'origen de *flari* 116 (< *frare*, amb dissimilació de bategants) o *cap de flari* 100 (s. XVIII) i de mots que no figuren entre les respostes, com *caputxí*, *capellà*, *lloca*, *monja* (veg. *Noms de plantes*, 2014: 755) o *campanons*; també probablement explicaria *badabadoc* 45, 60.

El nom llat. PAPAVER coneix el descendent alg. *papàriu* 85 (documentat al s. XV sota *papavar*) com a manlleu al sard (Caria, 2001); potser *paparota*, no recollit a l'ALDC, hi té a veure. A més PAPAVER, a través de l'àr. vg. hispànic ḤABABÁWR (*DECat*) o de l'àr. andalusí ḤAPPAPÁWR (Corriente), encreuat amb ḤABB 'grans', ha donat *ababol* (var. *abobol* 115, per assimilació vocàlica) i *babol* 89, 90, 93, 94, 118 (o *mata de babol* 118), per afèresi, modificat amb *bamberol* 111; la var. *amapola* ens ha arribat a través del cast. (cf. port. *papoula*, gall. *mapoula*).

Rosella, amb les seves var. formals, com a nom de la planta, ocupa de fet tot el territori; tanmateix, les denominacions de la flor, relacionades sobretot amb la cultura popular del món infantil (*gall*, *pipiripip*, *flari*, etc.), han provocat illots divergents, així com la continuïtat catalanoaragonesa ponentina (*ababol*) i les interferències puntuals occitana (*pavot*, *roïll*), sarda (*papàriu*), francesa (*coquelicó*) i castellana (*amapola*). Són mots normatius *rosella*, *babol*, *badabadoc*, *gallaret*, *pipiripip*, *quiquiriquic*, des del DG₁, 1932 (també *caputxí*, *paparota* i *paramà*, no recollits a l'ALDC); *colet*, *gall* i *lloca* (tampoc recollits a l'ALDC), des del DIEC₁, 1995.